

ארבע הערות בשולי פרשת "אמור"

ויקרא, פרק כא

(א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמְיוֹ: (ב) כִּי אִם לְשָׂאֵרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וּלְבִנּוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו: (ג) וְלֹאֲחֹתָו הַבְּתוּלָה הַקְּרוּבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִשׁ לָהּ יִטְמָא:

1. בין "אמור" ל"ג בעומר

פוסקים ופרשנים רבים כבר עסקו במשפטים אלה, ניסו להבינם ולרדת לחקרם, ואין בידינו לשוות להם. אולם מקובל עלינו ששערי מדרש לא ננעלו, ועל כן נלך השבוע למקומות שהפרשנות הרצינית אינה יכולה להלך שמה.

טומאת המת היא טומאה קשה, שיש להיזהר בה, וודאי שעל הכהנים המשמשים בקודש להקפיד עליה עוד יותר מכולם. מתי גם הכהנים נטמאים? כאשר מדובר בבני משפחתם הקרובים, כאשר מדובר באהובים מכל. רוצה לומר, אם אנחנו עוסקים כבר בדבר הקשה, בדבר הלא רצוי, בדבר שהיינו נמנעים מלעשותו – נעשה אותו מתוך אהבה.

כשעם ישראל מגייס את בניו לקרב, כשלוחמים מתייצבים לקשה מכל, האם אנחנו עושים זאת מתוך שנאה לאויבינו, או מתוך אהבה לארצנו, ליקירינו ולבתינו? אומרת לנו פרשת "אמור" – צא מאהבה. לא סתם נושקת הפרשה שלנו ל"ג בעומר, חג המדורות הגדול. אש המדורה יכולה להיות האש השורפת והמכלה, והיא יכולה להיות זאת המאירה את הדרך הנכונה. כשיוצא ההמון לכיכרות בקריאה להדיח את רה"מ ושר הבטחון – האם הוא פועל ברוחה של האש השורפת, שעיקר עניינה חיסול החשבונות עם האחראים לכשלונות, או שהוא פועל לאורה של המדורה המאירה את תחלואינו, את כשלינו ואת כל אותם הדברים הקשים שאותם עלינו, כחברה חפצת חיים, לתקן? אומרת לנו פרשת "אמור" – עשו מדאגה אמיתית, עשו מאהבה.

2. בין ל"ג בעומר למדורות

ל"ג בעומר הוא חגם של שונאי הרומאים הגדולים: ר' עקיבא, בר-כוכבא ולוחמיו העשויים ללא חת ור' שמעון בר-יוחאי הנרדף ע"י הכובש הרומאי, כמו שמספר הכתוב:

תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף לג/ב

דיתבי [=שהיו יושבים] רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, וייתיב [=וישב] יהודה בן גרים גביהו [=אצלם]. פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהן של אומה זו! תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר: כל מה שתקנו - לא תקנו אלא לצורך עצמן: תקנו שווקין - להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמן, גשרים - ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות. אמרו: יהודה שעילה - יתעלה, יוסי ששתק - יגלה לציפורי, שמעון שגינה - יהרג.

רשב"י בורח מפני הגזירה ומסתתר יחד עם בנו במערה אחת; הם ניזונים מעץ החרוב הפלאי שגדל בה וממי המעין הזורמים בתוכה, ומקדישים כל זמנם ללימוד תורה ותפילה. לאחר תריסר שנים מת הקיסר שרצה להרגם, ובא אליהו הטוב להוציאם מן המערה. יצאו השנים לעולם והנה הם רואים אנשים העוסקים במלאכת השדה, חורשים וזורעים ואינם לומדים תורה. רשב"י, איש התורה הגדול, אינו יכול לשאת אנשים המניחים חיי עולם (עולמה של תורה) ועוסקין בחיי שעה, ובכל מקום שהוא נותן עיניו - נופלת אש והוא נשרף (ל"ג בעומר כבר אמרנו...).

השנים הקשות במערה ולימוד התורה האינטנסיבי השכיחו מרשב"י את האמת הגדולה של התורה אוהבת הבריות. אין הוא דואג למקומה של התורה מתוך אהבה ודאגה לבריות; האש שלו אינה מאירה את עולם היום-יום ובריותיו – האש שלו היא האש השורפת. בעל פרשת "אמור" אינו יכול לשאת זאת:

יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם; חיזרו למערתכם!
 הדור אזול איתיבו תריסר ירחי שתא [=חיזרו והלכו, ישבו שנים-עשר חודשים].

המקיים מצוותיו מתוך שנאה וקנאות, השוכח את מצוותה של פרשתנו – מוענש ומוחזר למערה ההיא לשנה נוספת.

3. בין המדורות לאור

אם כבר בסיפורו של רשב"י עסקינן, מעניין הרמז הנסתר באגדה, אודות האיש שבאשמתו נרדף רשב"י, הלא הוא יהודה בן גרים. מי הוא איש זה, ועל שום מה נבחר דווקא הוא להיות הבן הרשע באגדה הזאת, איננו יודעים – אלא אם שמו מעיד על חולשתו, והיותו בן גרים ולא נצר מושלם לבני ישראל, הוא גם הגורם לחולשותיו הרכלניות.

אם כבר בפרשת "אמור" עסקינן, עלינו להזכיר את שני הניצים שבסוף הפרשה:

ויקרא, פרק כד

(י) וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנְצֹו בַּמַּחֲנֶה בֶן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי: (יא) וַיִּקָּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת הַשֵּׁם וַיִּקְלָל וַיִּבְיֹאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה וְשֵׁם אָמוֹ שְׁלֹמִית בֵּת דְּבָרִי לְמִטֵּה דָן: (יב) וַיִּנְיַחְהוּ בְּמִשְׁמַר לְפָרֶשׁ לָהֶם עַל פִּי יְהוָה: (יג) וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יד) הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל הַשְּׂמָעִים אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל הַעֵדָה: (טו) וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלָל אֱלֹהֵי וַיִּנְשָׂא חֲטָאוֹ: (טז) וַיִּקָּב שֵׁם יְהוָה מוֹת יוֹמֵת רָגוּם יִרְגְּמוּ בּוֹ כָּל הַעֵדָה כַּגֵּר כְּאֶזְרָח בְּנִקְבוֹ שֵׁם יוֹמֵת:

המקלל הוא דווקא בן לאב מצרי. האם זאת שוב האצבע, שרמזה על גרותו של יהודה בן גרים, המאשימה זרים? האם זהו שוב חטאם הקולקטיבי של הגרים? האם זהו ההד לדיבור ההוא שאומר "קשים גרים לישראל כספחת"? דווקא בל"ג בעומר, דווקא בפרשה המחפשת אהבה בדבר מצווה! היכן מקומה של קריאת הירושלמי:

תלמוד ירושלמי, ברכות דף כ"א

בשעה שישראל עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא, מחזר בכל העולם כולו ורואה אי זה צדיק באומות העולם ומביאו ומדבקו לישראל.

4. בין האור ל"אמור"

גם לפרשנות כפופת שורפות של דין וכפופת אוהבות של חסד. קריאה אחרת של פרשת הניצים מאפשרת שלא לראות דווקא את מוצאם השונה של הניצים ולהיתפס ל"מצריותו" של המקלל. קריאה אחרת יכולה ללמד דווקא על הצורך במידת החסד: עבירת המקלל ידועה ומוכרת לכולם. היא מופיעה כבר בין מצוות בני נח, החלות על בני העולם כולם. כאשר מחליט משה שלא לחרוץ את דינו של המקלל, הוא מעביר את המסר של פרשת "אמור" – אינני רוצה כלל לאפשר למישהו לחשוב שגזר הדין הקשה נחרץ בגלל מוצאו של המקלל, או בשל השנאה לגר. המשפט שווה לכל, ונעשה מתוך רצון לחסד ולא דווקא לענישה. אם אין ברירה וזהו הדין, דווקא כאן לא נחליט לבד, אלא נמתין למוצא פיו של נותן התורה, החוקים והגזירות בכבודו ובעצמו, שיקבל את ההחלטה הקשה מתוך הצדק המוחלט ששורה בו.

אם נדע לקרוא כך את הפרשה, נדע גם אולי להדליק את מדורות ל"ג בעומר החברתיות שלנו, כדי שיאירו בפנינו את הדרך הנכונה ללכת בה, ולא רק כדי לשרוף את אלה שסטו ממנה.